

STAVLJANJE DIZALA NA TRŽIŠTE I U UPORABU

PRIPREMILI:

Ivica Mlinarević, Zdravko Čizmar, HUDIZ

Postupak ocjene sukladnosti prema europskome i hrvatskome zakonodavstvu

Stavljanje dizala na tržište i u uporabu zahtijeva primjenu odgovarajućega europskog i hrvatskog zakonodavnog okvira, provedbu postupka ocjene sukladnosti i izradu propisane tehničke dokumentacije. Pritom posebnu pozornost treba posvetiti razgraničenju odgovornosti sudionika u gradnji i ulozi usklađenih europskih normi.

Uvodne napomene

Stavljanje dizala na tržište i u uporabu složen je postupak kojim se mora dokazati da dizalo ispunjava sve bitne zdravstvene i sigurnosne zahtjeve propisane europskim i nacionalnim zakonodavstvom.

Iako je regulatorni okvir Europske unije jasno definiran Direktivom 2014/33/EU, u hrvatskoj praksi još uvijek postoje različita tumačenja u pogledu odgovornosti pojedinih sudionika, sadržaja tehničke dokumentacije,

primjene usklađenih normi te odnosa između propisa kojima se uređuje gradnja građevina i propisa koji uređuju sigurnost dizala. Posebno se u praksi pojavljuju dvojbe oko pitanja smatra li se dizalo građevnim proizvodom, koji je dokument dokaz sukladnosti, tko izdaje EU izjavu o sukladnosti te koja je stvarna uloga ugrađitelja, izvođača radova, nadzornog inženjera i prijavljenog tijela za ocjenjivanje sukladnosti.

Cilj ovog priloga jest sustavno prikazati zakonodavni okvir Europske unije i Republike Hrvatske, objasniti postupke ocjene sukladnosti te razgraničiti odgovornosti svih sudionika u procesu projektiranja, ugradnje i stavljanja dizala na tržište. Posebna pozornost posvećena je odnosu Zakona o gradnji i Pravilnika o sigurnosti dizala te primjeni usklađenih europskih normi.

Zakonodavni okvir

Dizala su jedan od tehnički najsloženijih proizvoda koji se trajno ugrađuju u građevine. Za razliku od većine drugih tehničkih sustava, sigurnost dizala ovisi o pravilnome projektiranju, proizvodnji sigurnosnih komponenti, ugradnji, ispitivanju i konačnoj ocjeni sukladnosti prije stavljanja u uporabu. Posljednjih su godina u Republici Hrvatskoj uočena različita tumačenja primjene europskog i nacionalnog zakonodavstva. U praksi najčešće se postavljaju pitanja:

- primjenjuje li se na dizala zakonodavstvo o građevnim proizvodima
- je li dokaz sukladnosti EU izjava o sukladnosti ili izjava o svojstvima
- koja dokumentacija prati dizalo tijekom izvođenja radova
- jesu li norme EN 81 obvezne ili dobrovoljne
- koja je razlika između ugrađitelja prema propisima o dizalima i izvođača radova prema Zakonu o gradnji

Novo dizalo s vanjske strane zgrade

- koje su ovlasti nadzornog inženjera tijekom ugradnje dizala.

Odgovori na navedena pitanja često se razlikuju među sudionicima gradnje, projektantima, izvođačima, investitorima i nadzornim inženjerima, iako su u europske zakonodavstvu jasno definirani. Upravo zbog toga potrebno je jasno razgraničiti područje primjene pojedinih propisa te objasniti njihove međusobne odnose.

Sigurnost dizala u državama članicama Europske unije uređena je jedinstvenim zakonodavnim okvirom čiji je temelj Direktiva 2014/33/EU Europskog parlamenta i Vijeća od 26. veljače 2014. o usklađivanju zakonodavstva država članica u odnosu na dizala i sigurnosne komponente za dizala.

Republika Hrvatska navedenu je direktivu prenijela u nacionalno zakonodavstvo donošenjem Pravilnika o sigurnosti dizala (NN 20/2016) na temelju Zakona o tehničkim zahtjevima za proizvode i ocjenjivanju sukladnosti. Time je uspostavljen jedinstveni sustav kojim se uređuju:

- bitni zdravstveni i sigurnosni zahtjevi
- odgovornosti gospodarskih subjekata
- postupci ocjene sukladnosti
- izdavanje EU izjave o sukladnosti
- označavanje dizala oznakom CE
- nadzor tržišta.

Pravilnik izričito propisuje da je ugraditelj odgovoran za projektiranje, proizvodnju, ugradnju, provođenje odgovarajućeg postupka ocjene sukladnosti, izradu tehničke dokumentacije te izdavanje EU izjave o sukladnosti nakon uspješno provedenog postupka ocjene sukladnosti. Istodobno se na samu građevinu primjenjuje Zakon o gradnji, kojim se uređuje projektiranje, građenje i uporaba građevina. Taj zakon propisuje obveze projektanta, izvođača i nadzornog inženjera, ali ne uređuje tehničke zahtjeve koje mora zadovoljiti dizalo kao proizvod. Zbog toga se navedena dva propisa nadopunjuju, pri čemu svaki uređuje vlastito područje odgovornosti.

Jedna od najčešćih zabluda u hrvatskoj praksi jest poistovjećivanje dizala s građevnim proizvodom. Međutim, europsko

zakonodavstvo jasno razlikuje građevne proizvode od dizala. Na dizala ne primjenjuje se zakonodavstvo o građevnim proizvodima, nego isključivo Direktiva 2014/33/EU i nacionalni Pravilnik o sigurnosti dizala. Posljedica toga je da se za dizalo ne izdaje Izjava o svojstvima (engl. *Declaration of Performance – DoP*), nego EU izjava o sukladnosti, kojom ugraditelj potvrđuje da je dizalo sukladno svim bitnim zdravstvenim i sigurnosnim zahtjevima.

Takvo tumačenje potvrđeno je i službenim očitovanjima Ministarstva gospodarstva te Ministarstva prostornoga uređenja, graditeljstva i državne imovine, u kojima se navodi da se na dizala ne primjenjuju propisi o građevnim proizvodima te da je jedini propisani dokument za stavljanje dizala na tržište EU izjava o sukladnosti.

Ugraditelj, izvođač i nadzorni inženjer – razgraničenje odgovornosti

Jedna od najčešćih dvojbi u hrvatskoj praksi proizlazi iz poistovjećivanja pojmovu ugraditelj dizala i izvođač radova na gradilištu. Iako se u velikome broju projekata radi o istoj pravnoj osobi, njihovo značenje u zakonodavnome smislu nije isto.

Pravilnik o sigurnosti dizala definira ugraditelja kao fizičku ili pravnu osobu koja preuzima odgovornost za projektiranje, izradu, ugradnju i stavljanje dizala na tržište. Dakle, pojam ugraditelja označuje gospodarski subjekt koji snosi cjelokupnu odgovornost za sukladnost dizala, neovisno o tome izvodi li sam sve faze projektiranja, proizvodnje i ugradnje ili dio poslova povjerava drugim izvođačima.

S druge strane, izvođač radova definiran je Zakonom o gradnji. Njegova je odgovornost izvođenje građevinskih radova u skladu s projektom, vođenje propisane dokumentacije te dokazivanje svojstava ugrađenih proizvoda i opreme tijekom građenja. Iz tog proizlazi da ugraditelj može biti izvođač, ali isto tako može angažirati drugu tvrtku za montažu. Bez obzira na organizaciju posla, odgovornost za sukladnost dizala prema Pravil-

niku ostaje na ugraditelju. Prije stavljanja dizala na tržište ugraditelj mora:

- projektirati dizalo ili preuzeti odgovornost za projektno rješenje
- izraditi ili osigurati izradu tehničke dokumentacije
- odabrati odgovarajući postupak ocjene sukladnosti
- osigurati provođenje svih propisanih ispitivanja
- sastaviti EU izjavu o sukladnosti
- postaviti oznaku CE zajedno s identifikacijskim brojem prijavljenog tijela kada je to propisano
- čuvati tehničku dokumentaciju i EU izjavu o sukladnosti najmanje deset godina nakon stavljanja dizala na tržište.

Važno je naglasiti da nijedan od navedenih poslova ne može preuzeti nadzorni inženjer ni izvođač ako nisu istodobno i ugraditelj u smislu Pravilnika.

Uloga projektanta i nadzornog inženjera

Projektant glavnog projekta ugradnje dizala djeluje u sklopu Zakona o gradnji. Njegova zadaća nije projektiranje svakoga tehničkog detalja dizala, nego definiranje zahtjeva koje dizalo mora zadovoljiti u odnosu na građevinu. Zato glavni projekt obuhvaća, naprimjer:

- dimenzije voznog okna
- dimenzije kabine
- nosivost
- brzinu
- potrebnu električnu snagu
- opterećenja koja se prenose na građevinu
- zahtjeve zaštite od požara
- druge zahtjeve koji proizlaze iz projekta građevine.

Nasuprot tomu, elementi poput proračuna vodilica, proračuna užadi, vučne sposobnosti, sigurnosnih uređaja ili električnih sustava sastavni su dio tehničke dokumentacije koju izrađuje ili osigurava ugraditelj tijekom postupka ocjene sukladnosti.

Nadzorni inženjer na gradilištu provjerava usklađenost ugrađenog dizala s glavnim projektom te odobrava njegovu ugradnju

nakon što je utvrđeno da isporučeno dizalo ispunjava projektom definirane zahtjeve. Međutim, nadzorni inženjer ne provodi ocjenu sukladnosti, niti preuzima ovlasti prijavljenog tijela. Ta je odgovornost isključivo u nadležnosti akreditiranog tijela za ocjenu sukladnosti (TOS).

Postupci ocjene sukladnosti

Prije stavljanja dizala na tržište mora biti proveden jedan od postupaka ocjene sukladnosti propisanih Direktivom 2014/33/EU i Pravilnikom o sigurnosti dizala. Svrha postupka nije samo ispitivanje gotovog dizala, nego dokazivanje da ono tijekom cijelog procesa projektiranja, proizvodnje i ugradnje ispunjava bitne zdravstvene i sigurnosne zahtjeve. Direktiva predviđa nekoliko različitih modula, čiji izbor ovisi o načinu proizvodnje, organizaciji kvalitete proizvođača i složenosti projekta.

Modul G – pojedinačna provjera

Kod modula G prijavljeno tijelo pregledava i certificira svako pojedino dizalo. Taj se postupak najčešće primjenjuje kod pojedinačnih ili nestandardnih izvedbi. Nakon uspješno provedene provjere:

- prijavljeno tijelo izdaje potvrdu o sukladnosti
- ugraditelj sastavlja EU izjavu o sukladnosti
- postavlja oznaku CE i identifikacijski broj prijavljenog tijela.

Modul B + V

Kod serijski proizvedenih dizala često se primjenjuje kombinacija EU ispitivanje tipa (Modul B) i završna provjera svakoga ugrađenog dizala (Prilog V.). Prijavljeno tijelo potvrđuje da tipsko rješenje zadovoljava zahtjeve Direktive, dok se nakon ugradnje provodi završna provjera konkretnog dizala.

Modul H1

Modul H1 temelji se na potpunome sustavu upravljanja kvalitetom. U tome slučaju ugraditelj raspolaže odobrenim sustavom kvalitete koji obuhvaća: projektiranje, proizvodnju, ugradnju i završna ispitivanja.

Novo dizalo ugrađeno na pročelje zgrade

Prijavljeno tijelo periodično nadzire sustav kvalitete, dok završne provjere provodi sam ugraditelj u skladu s odobrenim postupcima.

Uloga prijavljenog tijela (TOS)

Bez obzira na odabrani modul, prijavljeno tijelo ima ključnu ulogu u potvrđivanju sukladnosti. Njegove zadaće uključuju:

- pregled tehničke dokumentacije
- ocjenjivanje konstrukcijskog rješenja
- provedbu ili nadzor ispitivanja
- izdavanje certifikata odnosno potvrde o sukladnosti
- periodični nadzor sustava kvalitete kod modula H1, D i E.

Tek nakon uspješno provedenog postupka ocjene sukladnosti ugraditelj može

izdati EU izjavu o sukladnosti i staviti oznaku CE na dizalo.

Tehnička dokumentacija kao temelj postupka ocjene sukladnost

Tehnička dokumentacija temeljni je dokaz da dizalo ispunjava bitne zdravstvene i sigurnosne zahtjeve propisane Direktivom 2014/33/EU i Pravilnikom o sigurnosti dizala. Njezina svrha nije samo opisati konstrukciju dizala, već omogućiti prijavljenome tijelu (TOS) cjelovitu ocjenu sukladnosti prije stavljanja dizala na tržište. Za izradu tehničke dokumentacije odgovoran je ugraditelj, bez obzira na to izrađuje li je vlastitim stručnim kapacitetima ili angažira vanjske projektante i proizvođače pojedinih komponenti. Međutim,

konačnu ocjenu njezine dostatnosti provodi prijavljeno tijelo tijekom postupka ocjene sukladnosti. U skladu s Pravilnikom, tehnička dokumentacija, prema potrebi, obuhvaća:

- opis tipa ili uzorka dizala
- konstrukcijske nacрте i dijagrame
- funkcionalni opis rada
- popis primijenjenih bitnih zdravstvenih i sigurnosnih zahtjeva
- popis primijenjenih usklađenih normi ili drugih tehničkih specifikacija
- EU izjave o sukladnosti ugrađenih sigurnosnih komponenti
- rezultate proračuna
- izvješća o ispitivanjima
- upute za uporabu i održavanje
- opis mjera osiguranja kvalitete tijekom ugradnje.

U praksi se sadržaj tehničke dokumentacije dodatno razrađuje normom HRN EN 81-20, koja navodi da dokumentacija može sadržavati i certifikate sigurnosnih komponenti, izvješća o ispitivanju staklenih površina i protupožarnih vrata, rezultate proračuna vodilica, vučne sposobnosti, hidrauličkih sustava, knjigu održavanja te upute za spašavanje osoba iz dizala.

EU izjava o sukladnosti – jedini dokument koji prati dizalo

Jedna od najvažnijih činjenica koju je potrebno jasno razlikovati u hrvatskoj praksi jest razlika između potvrde (certifikata) o sukladnosti i EU izjave o sukladnosti. Potvrdu o sukladnosti izdaje prijavljeno tijelo nakon uspješno provedenog postupka ocjene sukladnosti. Ona je stručni dokument kojim se potvrđuje da je dizalo ili tipsko rješenje zadovoljilo zahtjeve propisanog modula ocjenjivanja sukladnosti. Na temelju te potvrde ugraditelj sastavlja EU izjavu o sukladnosti, kojom preuzima punu odgovornost za sukladnost dizala sa svim bitnim zdravstvenim i sigurnosnim zahtjevima. Upravo je EU izjava o sukladnosti javni dokument koji prati dizalo pri njegovu stavljanju na tržište i u uporabu.

Važno je naglasiti da Pravilnik ne obvezuje ugraditelja na dostavljanje certifi-

ta prijavljenog tijela investitoru ili nadzornome inženjeru, jer takvi dokumenti mogu sadržavati poslovno osjetljive podatke. Obvezan dokument jest EU izjava o sukladnosti, dok se vjerodostojnost njezina sadržaja može provjeravati kroz postupke nadzora tržišta.

Usklađene norme i pretpostavka sukladnosti

Jedno od pitanja koje izaziva najviše rasprava jest obveznost primjene usklađenih europskih normi. Često se pogrešno smatra da su norme HRN EN 81 zakonski obvezne. Međutim, europski sustav tehničkog zakonodavstva temelji se na načelu Novoga zakonodavnog okvira (engl. *New Legislative Framework*), prema kojemu su obvezni isključivo bitni zdravstveni i sigurnosni zahtjevi iz Direktive, dok je primjena usklađenih normi dobrovoljna.

Primjena usklađenih normi donosi važnu pravnu prednost – pretpostavku sukladnosti. To znači da se smatra kako proizvod ispunjava odgovarajuće bitne zahtjeve Direktive ako je proizveden u skladu s usklađenim normama objavljenima u Službenom listu Europske unije. Najčešće primjenjivane norme za dizala su EN 81-20, EN 81-50 i EN 81-28.

Ovisno o vrsti dizala, mogu se primijeniti i druge norme iz serije EN 81, naprimjer, EN 81-70 (pristupačnost), EN 81-72 (vatrogasna dizala), EN 81-73 (ponašanje u slučaju požara) ili EN 81-77 (potresna područja).

Primjena alternativnih tehničkih rješenja

Dobrovoljna primjena normi omogućuje razvoj novih tehničkih rješenja.

Ako proizvođač ili ugraditelj ne primjenjuje pojedine zahtjeve usklađene norme, mora dokazati da alternativno rješenje osigurava jednaku ili višu razinu sigurnosti od one koju zahtijeva norma. U tome slučaju dokazivanje se provodi analizom rizika, dodatnim proračunima, ispitivanjima ili drugim tehničkim dokazima koje ocjenjuje prijavljeno tijelo.

Takav pristup omogućio je razvoj brojnih inovacija u industriji dizala. Poznat je primjer razvoj dizala bez strojarne (*Machine Room Less – MRL*), koje u vrijeme njihova uvođenja nije bilo predviđeno tadašnjim normama. Umjesto primjene pojedinih zahtjeva norme, sigurnost je dokazana analizom rizika i postupkom ocjene sukladnosti, nakon čega su takva rješenja postupno postala sastavni dio novih izdanja normi.

Ovakav primjer jasno pokazuje da norme ne smiju ograničavati tehnološki razvoj, nego omogućiti dokazivanje sigurnosti i za inovativna tehnička rješenja.

Najčešće pogreške u hrvatskoj praksi

Analiza zakonodavnog okvira i iskustava iz projektiranja, ugradnje i ocjene sukladnosti pokazuje da se u hrvatskoj praksi i dalje pojavljuju različita tumačenja pojedinih odredbi. Većina tih nesporazuma proizlazi iz miješanja propisa koji uređuju gradnju građevina s propisima koji uređuju sigurnost proizvoda.

Smatranje dizala građevnim proizvodom

Jedna od najčešćih pogrešaka jest tumačenje da se na dizala primjenjuje zakonodavstvo o građevnim proizvodima te da se za njih izdaje Izjava o svojstvima (DoP).

Takvo tumačenje nije u skladu s europskim zakonodavstvom. Dizalo nije građevni proizvod, već proizvod obuhvaćen Direktivom 2014/33/EU i nacionalnim Pravilnikom o sigurnosti dizala. Slijedom toga, jedini propisani dokument kojim se potvrđuje sukladnost dizala jest EU izjava o sukladnosti, koju izdaje ugraditelj nakon uspješno provedenog postupka ocjene sukladnosti. Ovo tumačenje potvrđeno je i službenim očitovanjima nadležnih ministarstava.

Miješanje uloge ugraditelja i izvođača

Druga česta pogreška jest poistovjećivanje ugraditelja s izvođačem radova. U smislu Pravilnika o sigurnosti dizala ugraditelj je gospodarski subjekt koji preuzima odgovornost za sukladnost dizala, dok je izvođač sudionik građenja čije su obveze određene Zakonom o gradnji.

U mnogim projektima ista tvrtka obavlja obje funkcije, ali to nije zakonski zahtjev. Čak i kada montažu izvodi druga tvrtka, odgovornost za sukladnost ostaje na ugraditelju.

Pogrešno određivanje sadržaja glavnog projekta

U praksi se često događa da glavni projekt ugradnje dizala sadržava detaljne konstrukcijske proračune, specifikacije sigurnosnih komponenti ili druge elemente koji pripadaju tehničkoj dokumentaciji za ocjenu sukladnosti. Takav pristup nije u skladu s podjelom odgovornosti između Zakona o gradnji i Pravilnika o sigurnosti dizala.

Projektant treba definirati zahtjeve koje dizalo mora zadovoljiti u odnosu na građevinu, dok je dokazivanje tehničke sigurnosti sastavni dio dokumentacije koju izrađuje ugraditelj i pregledava prijavljeno tijelo.

Novo dizalo ugrađeno u unutrašnjem prostoru

Pogrešno tumačenje uloge nadzornog inženjera

Nadzorni inženjer odgovoran je za kontrolu građenja, ali nije ovlašten provoditi ocjenu sukladnosti ni zamijeniti prijavljeno tijelo. Njegova je zadaća provjeriti odgovara li ugrađeno dizalo zahtjevima glavnog projekta te jesu li dostavljeni propisani dokumenti. Međutim, sigurnosna ispitivanja i ocjena sukladnosti ostaju isključivo u nadležnosti prijavljenog tijela (TOS).

Zaključak

Postupak stavljanja dizala na tržište i u uporabu u Europskoj uniji temelji se na jasno definiranoj podjeli odgovornosti između gospodarskih subjekata, prijavljenih tijela i sudionika u gradnji. Premda su temeljni zahtjevi propisani Direktivom 2014/33/EU i nacionalnim Pravilnikom o sigurnosti dizala, u hrvatskoj praksi i dalje postoje različita tumačenja koja mogu dovesti do nepotrebnih administrativnih zahtjeva ili pogrešne raspodjele odgovornosti. Iz provedene analize mogu se izdvojiti sljedeći zaključci:

- Dizalo nije građevni proizvod, već proizvod na koji se primjenjuje poseban zakonodavni okvir kojim se uređuje sigurnost dizala. Za dizalo se ne izdaje Izjava o svojstvima, nego EU izjava o sukladnosti.
- Ugraditelj je jedini gospodarski subjekt odgovoran za projektiranje, izradu tehničke dokumentacije, provedbu postupka ocjene sukladnosti i izdavanje EU izjave o sukladnosti. Tu odgovornost ne mogu preuzeti ni izvođač radova ni nadzorni inženjer.
- Prijavljeno tijelo (TOS) ima ključnu ulogu u postupku ocjene sukladnosti jer provodi ili nadzire ispitivanja, pregledava tehničku dokumentaciju i izdaje potvrde o sukladnosti koje čine osnovu za izdavanje EU izjave o sukladnosti.
- Projektant glavnog projekta određuje zahtjeve koje dizalo mora zadovoljiti

u odnosu na građevinu, dok tehničko dokazivanje sigurnosti nije dio glavnog projekta, nego tehničke dokumentacije za ocjenu sukladnosti.

- Usklađene norme nisu obvezne, ali njihova primjena omogućuje pretpostavku sukladnosti s bitnim zdravstvenim i sigurnosnim zahtjevima. Alternativna tehnička rješenja dopuštena su ako se analizom rizika i drugim dokazima potvrdi jednaka ili viša razina sigurnosti.
- Ispravno razumijevanje odnosa između Zakona o gradnji i Pravilnika o sigurnosti dizala omogućuje jasnu podjelu odgovornosti svih sudionika u procesu gradnje, smanjuje mogućnost različitih tumačenja propisa te pridonosi sigurnijoj i učinkovitijoj provedbi postupaka ocjene sukladnosti.

LITERATURA:

- [1] Direktiva 2014/33/EU Europskog parlamenta i Vijeća od 26. veljače 2014. o usklađivanju zakonodavstava država članica u odnosu na dizala i sigurnosne komponente za dizala
- [2] Pravilnik o sigurnosti dizala, Narodne novine, br. 20/2016.
- [3] Zakon o tehničkim zahtjevima za proizvode i ocjenjivanju sukladnosti, Narodne novine, br. 126/2021.
- [4] Zakon o gradnji, Narodne novine, br. 155/2025.
- [5] HRN EN 81-20: Sigurnosna pravila za konstrukciju i ugradnju dizala – Dizala za prijevoz osoba i tereta.
- [6] HRN EN 81-50: Sigurnosna pravila za konstrukciju i ugradnju dizala – Ispitivanja i proračuni.
- [7] HRN EN 81-28: Sigurnosna pravila za konstrukciju i ugradnju dizala – Daljinski alarm za putnička i teretna dizala.
- [8] Europska komisija: *Blue Guide on the implementation of EU product rules.*
- [9] Europska komisija: *Guide to Application of the Lifts Directive 2014/33/EU.*
- [10] Ministarstvo gospodarstva i Ministarstvo prostornoga uređenja, graditeljstva i državne imovine: Službena očitovanja o primjeni Direktive 2014/33/EU i Pravilnika o sigurnosti dizala, priložena uz seminar Hrvatske udruga za dizala.